

Foi'a besericésca si scolastica.

Organu alu provinciei metropolitane greco-catolice de Alb'a-Julia
si Fagarasiu.

Apare in 1 si 15 st. n. a fia-carei luni.

Abonamentele de cate 6 fl. v. a. pre anu se se adreséze
la tipografi'a seminariului gr. catolicu in Blasiu.

Manuscriptele si corespondintiele se se tramita francate
la redactiuni.

Anulu I.

Blasiu 1 Novembre 1887.

Nr. 3.

Partea besericésca.

Conferintiele pastorale

de Dr. Joannu Popu.

Marele procesu a renoirei omului adusu la cale prin invetiatur'a evangelica, amesuratu naturei s'ale, caracterului seu universalu, are se-si validitéze poterea atatu pre terenulu cugetarei, catu si pre celu alu vointiei morale; restaurarea efeptuita prin rescumperarea obiective seversita prin mórtea crucei, are se se duca in indeplinire atatu cu privire la viati'a ideala, catu si la cea practica. Acestu procesu, acésta restaurare in ambele din directiunile indicate de lipsa este, cá se se realizéze sub immediat'a si positiv'a inriurintia a principialoru si ideiloru eterne crestinesci, caci o abatere dela aceste seau dora chiaru o desconsiderare formala a loru lu-pune pre omu in positi'a de a nu se intielege pre sine insu-si si chiamarea sa, de a nu patrunde si pricepe in de ajunsu relatiunea sa catra Domnedieu si raportulu catra deapropete seu; si apoi acésta confusiune si neorientare trage dupa sine si decadinti'a morala dandu-se cursu liberu porniriloru rele, contrarie principialoru ethice.

Si cine este óre chiebatu se indigitéze seau se arete spiritului scrutatoriu directiunea, ce trebue se o urméze temeli'a pre care are se edifice, pentru-cá productele obtienute se póta in adeveru servi pentru promovarea binelui spiritualu a omenimei? A cui este detorinti'a, de a portá de grige, cá desvoltarea scientifica a omeniloru se nu apuce pre o cale cu totul gresita, cá adeverulu si dreptatea, frumosulu si bunulu eternu, se forméze cele patru colonne, pre cari trebue se se radime, se se cladésca templulu intiepleptiunei, pre care lu-redica spiritulu omenescu intru preamarirea

lui Domnedieu? Rspundemu ca a basericei si a serviloru ei, cari pentru-cá se póta face acést'a, trebue se fie de o parte pre deplinu orientati si versati in scienti'a sacra, ér' de alta parte se fie in curentu cu mersulu, cu desvoltarea scientieloru profane. Se poftesce in urmare dela preotu o anumita scientia si o continua nisuinti'a de a se perfectioná in cultúr'a scientifica, prea bine sciindu si acea, cá fara de acést'a nu va fi in stare se-si afirmé si sustiena positi'a in societate, nice nu va poté face totu ce se astépta dela densulu; — si acést'a din motivulu, cá statulu preotiescu are se indeplinésca o lucrare universalá, carea se se estinda asupra intregéi societati, o lucrare, ce poftésce cá preotulu se intre in unu raportu positivu cu tóte elementele si cercurile vietiei sociale. Nice o sfera a societatiei nu este iertatu se fie pentru preotu prea inalta, dar' nice prea de diosu, prea inferiora, caci pentru tote de o potri va este si are se fie invetiatoriu, povatiuitoriu séu conducatoriu pre calea mantuirei; din care cauza nice nu este de ajunsu, deca preotulu posiéde numai atâte cunoscentie, cate se poftescu pentru de a poté instruí pre cei din clas'a mai de diosu a poporului, ci cu dreptu cuventu se recere, cá se sté pre acea trépta a aptitudinei, a culturei spirituale, catu se-si póta afirmá si sustiené locul lui cuvenitu si in cercurile mai inalte, unde cu deosebire dà preste prejudicia, indiferentismu religiosu, septicismu ori formala necredintia.

Scienti'a inse fora pietate si santieni'a vietiei nemica nu folosesce, caci cunoscentiele cele mai vaste si mai profunde, elocinti'a cea mai perfecta nu este de ajunsu pentru de a poté castigá pre ómeni pentru

imperati'a lui Domnedieu. Déca undeva apoi de securu la unu preotu se poftesce, cá se esiste cea mai deplina armonia între cea ce invéti'a cu graiulu si cea ce face in fapta in viéti'a de tóte dilele, se ascepta dela densulu, cá in tóte lucrările si omisiunile, in tóte faptele lui dilnice se se oglindésca viati'a omului celui dreptu, care vetiuesce in fric'a si legea Domnului. Cuvintele atatu mangaietóre catu si admoniatóre séu de imbarbare, ce le rostescce unu preotu cu conscientia curata, cu o viéti'a nepatata si pia, au o indoita taria, la audiulu carora se micioréza ori ce intristare, se imóia pana si anim'a cea mai impetrata si cufundata in faradelegi. Pentru unu preotu fara pietate din contra secatu este isvorulu intieptiunei si a intielegerei lucrurilor supramundane; elu inceta a fi unu angeru a luminei, unu adeveratu paditoriu a sanctuariului, caci poftele lumesci i coplesiescu anim'a si grigea pentru agonisirea lucrurilor vremelnice, trecatóre i determiná tóta lucrarea.

Pietatea si scienti'a suntu cele doue condituni de capetenia, dela cari atarna implinirea seau portarea cu succesu a deregatorii pastorale, firesce in presupunerea, cá exista si celelalte vertuti clericale, hierarchice si pastorale. De acea si pretinde s. beserica dela servii sei pietate si anumita cultura científica, si nu se multiumescce senguru numai cu acea, cá fitorii preoti se-si insusiesca in cursulu petrecerei in seminaru o anumita suma de cunoscintie si se se deprinda in lucrurile de pietate, ci poftesce dela densii, cá esindu afora in viati'a pastorala se-si dóe silinti'a de a cladí mai departe pre temeli'a pusa, de a se perfectoná totu mai multu in ambele directiuni indicate.

Unulu din cele mai bune midilóce pentru de a aduce la cale acésta perfectonare suntu conferintiele pastorale, seau adunarile, ce se facu in anumite tempuri ale anului de catra preotimea unui anumitu districtu seau cercu, cari suntu destinate cá se cultivéze pre langa elementulu pastoralu séu practicu si elementulu scientificu si asceticu. Se cultiva in aceste conferintie elementulu scientificu, fiindu-cá in densele si prin densele se dá preotimei unu impulsu spre lucrarea científica, spre conservarea si perfectonarea culturei scientifice; se cultiva elementulu asceticu, fiindu-cá in densele si prin densele au se se coréga si indrepte scaderile si abusurile, ce dora se-ar' comite de catra unii dintre preoti pre cont'a si in detrimentulu moralitatiei si pietatiei, aci li se improspeta in memoria detorinti'a de a infrená patimile si a-si esaminá in totu-de-a-un'a consciinti'a, li se areta modulu, cum au se se folosésca de mann'a quotidiana, de meditatiune, pentru-cá mintea se le fie in totu-de-a-un'a tréza, ér' densii conscii de cea ce au se lucréze.

Sé mai cultiva, precum am amintitu, si unu alu treilea elementu, elementulu pastoralu séu practicu,

fiindu-cá prin aceste conferintie castiga preotii o inlesnire in portarea deregatorii pastorale, schimbandu aci între sine ideile, comunicandu unulu altuia esperientiele facute in o directiune seau alt'a, si constatuindu-se, cum se-ar' poté aduce la cale o uniformitate in lucrare si modulu de procedere etc.¹⁾

Lucru de sine intielesu este, cá indreptandu-se lucrările acestoru conferintie in directiunile indicate, elementulu asceticu are se fie fundamentulu séu bas'a, celu scientificu midiloculu, ér' celu pastoralu — practicu — scopulu finalu a conferintieloru pastorale.

Fiindu dupa cele premérse conferintiele pastorale de o insemnatate, si acést'a nu inferióra, pentru deregatori'a pastorala in genere, si in specie pentru promovarea si conservarea spiritului pastoralu, — voimu la acestu locu, dupa-ce am espusu scopulu conferintieloru pastorale, a ne ocupá mai de aprópe cu densele si anumitu avendu in vedere „Regulamentulu referitoriu la modalitatea convocarei si tienerei conferintieloru tractuale in dieces'a Gherlei“ datu de catra Prea Veneratulu Ordinariatu a acelei diecese cu datulu de 5 Julie 1884 Nr. 3951.

Conferintiele pastorale prescise vinu mai antaniu inainte in seclulu alu IX, candu intalnimu dispositiuni facute de episcopi séu de sínóde in acést'a privintia. Asia dispune p. e. Riculf, episcopu in Sitten (Svitiera) (889): „Sanximus, ut in unoquoque mense statuta die i. c. Calendis uniuscujusque mensis per singulas decanias presbyteri simul convenient, et convenientes non pastis vel potationibus vacent, sed de suo ministerio et de religiosa conversatione, atque de his, quae in eorum parochiis accidunt, sermonem habeant“. Const. 20, in care ordinatiune se edice espresu scopulu convocarei si tienerei unoru atari conferintie, pre atunci numite Calendae, fiindu-cá se tienea de regula in prim'a dí a fiesce carei luni. Pana catra tempulu acest'a nefiindu religiunea crestina asia de tare latita, si diecesele singuratice nu aveau acea estensiune, cá in tempurile mai de dincóce; si de acea erá usioru lucru, cá intréga preotimea unei diecese se se pota aduná si luá parte la sínódele diecesane, cari pre langa alte agende mai serveau si de midilocu pentru perfectonarea clerului diecesanu in sciintia si pietate. Dupa caderea imperiului romanu inse latinduse totu mai multu crestinismulu, si diecesele au fostu de o mai mare estindere, si cu acést'a a devenitu si participarea clerului intregu la sínódele diecesane unu lucru fórte cu anevoie, aprobe cu nepotintia; din care cauza au

¹⁾ Instructio pastoralis Eystettensis tit. XVII c. 3 pag. 488 §. 1 astu-feliu espune scopulu conferintieloru pastorale: «eum autem ob finem conferentiae institui debent, ut sacerdotes sese invicem in excolendis scientiis necessariis adjuvent, statuta dioecesana intimius cognoscant et adimpleant, in praxi ministerii sacri uniformes fiant, exercitiis vitae clericalis ad suam ipsorum sanctificationem assuescant; et sic pretiosa illa animorum unione jungantur, quam tantopere a Christo commendatam in Evangelio legimus».

inceputu a se impartî diecesele in mai multe cercuri s'eu districte, ér' preotimea acestor'a se indatorá, cá se se adune la archipresbyter cu scopulu de a se tienea conferintie, in cari se se discute cestiuni cadietóre in sfer'a de activitate a preotiloru rurali. Are asiadara mare probabilitate parerea, ce o sustiene in deosebu canonistulu Vering si pastoralistulu Schüch, dupa care conferintiele pastorale s'eu nascutu din sinodele diecesane respective din sendele (synodi) archidiaconale si archipresbyteriale.

Aceste conferintie nu au fostu in totu-de-a-un'a, si pretotindenea de-o-potriva impuse, obligatóre, mai arare ori se tieneau in tierile, unde diecesele erau mici si asia nu erá de lipsa impartirea acelor'a in districte. Au fostu chiar' tempuri, cându erau aprópe esite din usu, dupa-ce preotimea rurala abusea de ele si le folosea pentru scopuri contrarie spiritului si disciplinei besericesci; altcum prelanga totu folosulu, ce lu-aducu, suntu aceste conferintie numai relative necesarie, de acea si este lasatu in intiept'a prevedere si liber'a vointia a episcopiloru, cá potrivit cu imprejurarile se dispuna tienera acelor'a s'eu pre unu tempu anumitu se le suspinda.

Din tempurile mai de dincóce insemnate suntu dispositiunile facute in privinti'a tieneri conferintieloru de catra conciliulu romanu sub Benedictu XIV 1725, de Cong. C. d.đto 23 Iuliu 1839; 24 Augustu 1844, 20 Ianuaru 1859; de Piu IX in Encyclic'a d.đto 17 Martie 1856 catra episcopatululu austriacu; chiaru si la conciliulu Vaticanu s'a facutu o motiune, pentru tienera conferintieloru teologice de mai multe ori in cursulu unui anu. Conciliulu nostru provincialu primu recomanda la tit. VII c. 2 preotimei, cá pentru de a poté inaintá in perfectiunea morala, se nu intardie, „a convení la exercitii spirituale si la adunari districtuale, in cari imprumutatu se se edifice“. In dieces'a Gherlei s'a hotaritu la punct. 1 constitutiunea VI a constitutiuniloru sinodului diecesanu publicatu la 14 Novembre 1882, introducerea si tienera regulata a conferintieloru tractuale, spre care scopu a si emanatu mai tardiu regulamentul, de care am facutu mai susu amintire.

(Va urmá).

Din viéti'a pastoralá.

Indrumari pentru pastorii sufletesci.

dupa Dr. A. Kerschbaumer

de Titu Budu.

(Urmare).

Unu rectore seminariulu a đisu cátra teologii patruaniti absolventi a cursului teologicu: D.-Vostra inca nu sciti nemica, ci numai de acum inainte veti invetiá. — Si a avutu totu dreptulu. — A cunosce colorile si a le aplicá acele suntu doue lucruri deosebite.

Fia-care seclu are principiile sale domnitorie, dar' se se feréscu preotulu a urmá cu ochi inchisi acelor'a, despre alta parte se nu se opuna cu forti'a postulatelor tempului. — La calea cea de midilocu lu- va invetiá pracs'a pastoralá.

Cumcá cátu de greu este a aflá calea de midilocu se ilustréza cu exemplele urmatorie:

Unui preotu teneru penitentulu i-a đisu in scaunulu de marturisire: „nu sciu de neci unu pecatu“ éra d'ensulu i-a respunsu cu mánia: „acést'a e totusi rusine a nu sci de neci unu pecatu“.

Altu preotu teneru n'a voitu se cunune nesce miri pentru-cá in literele dimisoriale a mirelui din intemplanu respectivulu parochu a uitatu se espuna cumcá mirele sa marturisu si cuminecatu, de si acést'a o intariau vre-o 10 martori, ci la indrumatu se se intórca dela beserica la parochulu propriu a patr'a comuna.

Pre alu treilea la chiamatu se provéda unu morbosu, si intrándu in casa a suspinatu si a đisu moribundului: oh, cu totii trebuie se morimu.

Unele casuri cá aceste arata, cumcá nu e destulu a se increde numai in mentea sanítósa, neci in apromisiunea: vi se va dá in ace'a óra ce si cum se graiti“.

Se nu le luati deci iubiti confrati in nume de reu indrumarile nostre practice.

Inainte de ce amu pasi in viéti'a publica trebuie se studiámu.

Inse e dreptu si ace'a, cumcá mai multe potemu invetiá dintr'o conversare cu unu barbatu betranu, déca acél'a ne comunica cu bunavointia esperientiele sale, decatu dintr'o carte. — Istóri'a unui santu parente, seau viéti'a unui preotu incaruntitu in vinea Domnului este pastoral'a cea mai buua.

Preotulu se prefaca numai atare in viéti'a pastoralá. Preoti'a fára viéti'a pastoralá nu e completa, intocma cá dominec'a fára marturisoru.

S. Elisabeta adeseori criticá pre preoti forté aspru, inse totu densa sarutá urmele petiodeloru loru, si déca o santa a sarutatu urmele petiodeloru preotiloru, potemu se si rabdamu greutatile impreunate cu viéti'a pastoralá.

Inse pre catu e de mare onórea, mareaia vocatiunea si frumosu terenulu de activitate a unui pastoriu sufletescu, chiar' atatu de periculosu este déca preotulu uitándu-si de chiamarea sa, se dá dupa lume si dupa cele lumesci, cá cu catu e mai mare onórea, cu atatu e mai mare si caderea. — Mai usioru se reintorce sórele cátra resaritu de catu se se reintorca cu adeveratu unu preotu caditu. — Cuvente grele, inse dorere dela S. Ioanu gura de auru care le-a đisu mai antaiu, s'au adeveritu adese-ori.

Din contra benecuventarea, care o produce preotulu prin viéti'a adevératu pastoralá, o simtioscu si stranepotii.

Lauda domnului preotii romani au inca mare onóre inaintea poporului, si dica seau se scrie cene ce va voi in contr'a loru, preotii romani voru remané barbati placuti poporului. — Cu mii si mii de esemple se póte demustrá acést'a.

Pre momentulu unui preotu repausatu in tempu epidemicu in midiloculu functioniloru preotiesci, inca si dupa ani de dile n'a lipsitu cununile de flori puse de fi lui sufletesci recunoscatori.

Er' pre momentulu unui preotu am vediutu adeseori ingenunchiatu pre unu omu betranu, pre care acelu preotu la intorsu la calea cea buna cres-tinésca.

E siguru cumcá unu preotu bunu si piu care iubesce pre poporenií sei si i conduce in modu parentiescu, nu trebue se despezere neci chiaru in cele materiale, nu, cá poporulu e gata a impartí cu parentele lui sufletescu si bucat'a s'a de pane cea de pre urma.

Apoi bucuriile pastorirei sufletesci intrecu bucuriile lumei intregi.

Retrasu intr'o comuna mica intre fii sei sufletesci unu preotu póte avé mai multa desfatere, decatu intr'o capitala pomposa.

Catu de petrundiatoriu e candu vedi cum saruta cu pietate unu betranu man'a unui preotu teneru, seau candu lu- ieau imprejuru cu tota confidinti'a pruncii cei micuti. — Mergeti! strigá o muiere cátra pruncii sei, éca acolo vene tatuc'a nostru celu bunu, sarutati-i manele! — Ce fericire póte semti preotulu, candu dupa ani de dile lu- intempina cate unu fiu sufletescu a lui, multumindu-i pentru staturile cele bune parentiesci cu ajutoriulu carora s'a mantuitu de desastrulu sufletescu si materialu.

Catu de fericitoriu e a vestí de pre amvonu cuventulu lui D.-dienu, a mangaiá pre cei morbosi, carii te privescu cá pre unu angeru pazitoriu, a invetiá in scóla pre pruncii cei micuti.

De mi-a-ti promite tote bucuriile si bunatatile cari suntu impreunate cu alte stari, eu le-asiu lasá tote, si asiu alege statulu preotiescu, cá in acést'a desi nu multe, dar' voiu aflá cele mai curate bucurii.

In statulu preotiescu si suferintiele se schimba in bucuria, cá dupa S. Apostolu „fericiti suntu toti aceia, carii suntu persecutati?

Idealulu preotului debue se fia *Isusu pastorulu celu bunu*, cá éta si numele lui se deriva dela pastorulu celu bunu . . . . pastoriu sufletescu.

Intre tote necasurile vietiei se-si puna preotulu intrebarea, ce a facutu Isusu?

Inse, cá la tote, asia si la preotia debue vocatiune, care vine de susu.

Pastorirea sufletésca fara vocatiune e o greutate nespusu de mare, era petrunsa de vocatiune e o bucuria santa.

Pastoriulu sufletescu debue se stéie intre si asupr'a poporului, debue se traiasca in lume, inse nu pentru lume cá fii lumei.

Dar' la vocatiune debue si pregatire, despre ce vomu graí mai diosu. (Va urm'a)

Ceva despre fabul'a papisei Joana

de Dr. Victoru Szmigelski.

Éca ce informatiune sensationala a ajunsu in o colona a „Tribunei“ din 7/19 Octobre a. c. Nr. 226:

Dupa unu usu, a carei origine se pierde in noptea tempiloru, person'a chiamata la demnitatea papala, trebue se fie curata la facia, adeca se nu aiba barba nici musteti.

Acestu obicei, pentru care „Monitoriulu Romei“ nu ne lamuresce, a inlesnitu unei femei midiloculu de a se stracurá si ea la acést'a inalta demnitate.

Éca ce ne spune istori'a in acést'a privintia:

Dupa Pap'a Leonu IV, in anulu 885, si inaintea suirei pe scaunul a lui Benoit III, scaunulu ponificalu fu ocupatu doi ani, de o femeia anume Joana, nascuta in Muent'a, care dobandindu cunoscintie intinse, intrá in tagm'a besericésca sub numele de Joana d Anglita'a. Isbuti a-si ascunde seculu, ajunsu la demnitatile eclesiastice si fu ales Papa sub numele de Joanu alu VIII; —

Cele ce urméza in informatiunea acést'a mai de parte, me sfiescu a le reproduce in o foia, care are, se pastreze bun'a cuviintia. Nici nu e de lipsa, se le reproducu, de ore ce ele stau si cadu de o data cu istori'a faimosei papise.

Preste totu sum in dreptu a sustiené, cá prin astu felu de sciri sensationale sentiulu religiosu alu poporului nu se cultiva, ci numai se subsapa, si apoi nu potu presupune, cá „Tribun'a“ intre cele alalte scopuri speciale, cari le are, ar' avé si scopulu de a ne rapí sentiulu acést'a, dupa ce elu pana acum numai binecuventare a adusu poporului nostru. Nu sciu deci, ce lipsa urgenta va fi avutu „Tribun'a“ de a luá forfec'a in mana spre a reproduce informatiunea ace'a nu sciu de unde si spre a suprinde cu ea publiculu seu cetitoriu? Dora nu a voitu cumva, se se faca printr'ens'a mai interesanta? Déca e asia, atuncia ar' fi fostu forte scoposu, de adaugea „Tribun'a“ la cuvintele sale si o ilustratiune potrivita, pentru cá asia facu foi de acelea, cari traiescu din batjocurirea religiunei si a besericeí.

Si éra intrebu, cá ce lipsa va fi avutu „Tribun'a“, se suprinda pre cetitorii sei cu informatiunea ace'a

intru adeveru picanta pana la grétia? Dora fabul'a papisei Joan'a e o vechitura, si faptulu papisei, care se pretinde a fi istoricu, e deja atatu de imblatitu si venturatu, incatu nu me potu mirá de ajunsu, candu vedu, cá „Tribun'a“ si isvorulu ei 'su atatu de tardie, candu au se afe petr'a intieptiunei.

Papis'a Joan'a se pretinde a fi urmatu in episcopatul Romei dupa Leo IV (847—855) si a fi usurpatu conducerea besericea doi ani si cate va lune¹⁾. Si auctorulu informatiunei din „Tribun'a“ 'si introduce cuvintele cu incredere obraznica observandu, cá acestea le spune istori'a, si spre intarirea asertiunei sale nu produce chiaru nimic'a a fara de acsiom'a: Stet pro ratione voluntas. Dara istori'a nu se face asia. Éca ce ne spunu documintele istorice, cari ni-s'an conservatu de pre tempulu, care dupa credinti'a „Tribunei“ ar' formá partea papisei din istori'a besericea:

1. *Epistol'a, care a indreptat'o archiepiscopulu Hincmaru de Rheims in anulu 867 catra Pontificele Nicolau I (858—867)*. Istoricultu cuprinsulu, ce-lu are epistol'a acést'a, e urmatorinlu: Archiepiscopulu Ebbo de Rheims inca a fostu luat parte in rescól'a, ce au facut'o fiii imperatului Ludovicu Piulu in contr'a tatalui loru. Pentru crim'a acést'a a meritatu Ebbo, cá sinodulu tienutu la anulu 835 in Diedenhofen se-lu lipesca de diecesa. In anulu 840 imperatulu Lotariu I éra l'a restituitu in archiepiscopía, éra Ebbo fiindu restituitu a hirotonitu cati va clerici. Inse dupa cate va lune éra l'a alungatu din archiepiscopía regele Carolu Plesiuvulu, éra archidiecea de Rheims a remasu orfana pana la anulu 845, in care anu ea a primitu éra unu pastoriu in person'a eruditului si neobositului Hincmaru. Acést'a suspendá pre clericii ordinati de Ebbo in anulu 840, éra clericii acestia facura recursu la sinodu. Dara sinodulu nationalu tienutu in anulu 853 la Soissons respinse recursulu loru, si ei se vediura astu feliu nevoiti a inaintá recursulu la Rom'a. Hincmaru asemenea cerú la Rom'a intarirea sentintiei, ce a adus'o conciliulu din Soissons, inse tote incercarile archiepiscopului au fostu desierte, pentru cá Leo IV nici de cum nu voiá, sê intarésca sentinti'a ace'a. Abia dupa mortea lui Leo a castigatu Hincmaru dela Pontificele Benedictu III intarirea actelor sinodale. Dara cestiunea acést'a s'a resuscitatu de nou sub urmatoriulu Pontifice Nicolau I. Hincmaru voindu deci, se justifice purcederea sinodului din Soissons, a indreptatu in anulu 867 Pontifelui Nicolau I o epistola, in care intre altele se cetesce: *Si astu feliu cu epistol'a acést'a si cu legatiunea imperatului am indreptatu pre tramisii mei cu scrisore la Rom'a prin venerabilulu episcopu amintitu. Acestia*

au primitu pre drumu vestea despre mortea Papei Leo. Dupa ce densii cu epistol'a amintita au ajunsu in Rom'a, la intrevenirea episcopiloru amintiti, Domnulu dupa nume si dupa gratia Benedictu mi-a tramisu de acolo privilegiulu, care-lu cunosceți¹⁾. Déca tramisii lui Hincmaru au auditu pre drumu catra Rom'a, cá Leo IV a moritu, éra ajungundu in Rom'a au aflatu deja pre Benedictu III in scaunulu pontificalu, e lucru chiaru, cá dupa mortea lui Leo IV a urmatu in data Benedictu III, si intre acesti doi Pontifici nu a remasu unu intervalu de doi ani si mai bine pentru pretins'a papisa.

2. *Diplom'a, ce a primit'o dela Benedictu III manastirea Corbia (Corvey) de langa riulu Samon'a (Somme) din partea de media nopte a Franciei*. Amreimu abatele acestei manastiri a Benedictiniloru a mersu adeca la Rom'a, a espusu Pontifelui Benedictu III privilegiile, cari le-a primitu manastirea lui dela episcopii Galiei si a substernutu suplicele imperatului Lotariu si ale regiloru Ludovicu si Carolu indreptate Pontifelui, cá densulu se intaresca privilegiile acelea cu auctoritatea apostolica. Benedictu III a si implinitu rogarea acést'a confirmandu privilegiile acelea prin o diploma. In diplom'a acést'a se cuprindu cuvintele urmatorie: *Benedictu episcopulu servulu serviloru lui Domnedieu etc. S'a scrisu prin man'a lui Teodoru notariu si scriniariu alu santei Beserice Romane in lun'a lui Octobre, indictiunea a IV-a²⁾*. *S'a facutu in 7 Octobre prin man'a lui Teofilactu secundiceriulu santului Scaunu apostolicu imperatiendu Domnulu preapiu Augustulu Lotariu marele Imperatu incoronatu de Domnedieu anulu alu 38-lea, dara si Ludovicu noulu Imperatu fiulu acelu'a anulu alu 7-lea. Indictiunea a IV-a³⁾*. La acestea avemu, se adaugemu, cá Leo IV a moritu in 17 Iuliu 855, éra Lotariu I in 28 Septembre alu acelu'a-si anu, dara scirea despre mortea lui Lotariu inca nu a fostu ajunsu in Rom'a pana in 7 Octobre, in care di castigá Amreimu pentru manastirea sa dela Benedictu III intarirea privilegielor amintite. Astu-feliu potemu deci sustiené pre bas'a acestei diplome, cá Benedictu s'a facutu Pontifice deja séu mai inainte de ce ar' fi moritu Lotariu séu cu cate-va dile dupa mortea acestui imperatu, dara la totu casulu mai in

¹⁾ Sicque cum ista Epistola, et cum Legatione Imperatoris per praefatum venerabilem Episcopum Missos meos cum literis Romam direxi. Quibus in via nuntius venit de obitu Papae Leonis. Pervenientes autem Romam cum praefatis Literis, et intervenientibus praedictis Episcopis, Dominus nomine et gratia Benedictus, mihi, quod nostis, Privilegium inde direxit. V. Hincmari ep. 26 ad Nicol. I a. 867. (opp. ed. Sirmont. T. II p. 298).

²⁾ Indictiune = unu cielu de 15 ani.

³⁾ Benedictus Episcopus servus servorum Dei etc. Scriptum per manum Theodori Notarii et Scriniarii Sanctae Romanae Ecclesiae in mense Octobri, Indict. IV. Actum Nonas Octobrias, per manum Theophylacti Secundicerii Sanctae Sedis Apostolicae Imperante Domino Pissimo Augusto Hlotario a Deo coronato magno Imperatore, anno XXXVIII scilicet et Hludovico novo Imperatore ejus filio, anno VII. Indictione IV. V. Mansi T. XV p. 113.

¹⁾ Numerulu 835 din vestea »Tribunei« e o eroare cronologica si se deriva numai diu esactitatea istorica a »Tribunei« ori a isvorului ei.

ainte de ce s'ar' fi implinitu lun'a a trei'a dela mortea lui Leo IV. Intre Leo si Benedictu nu aflamu deci unu restempu, care se-lu ocupe pretinsulu pontificatu celu de doi ani si ceva alu papisei. (Va armá).

Predica

la sântulu Dumítru de **Basilu Ratiu**, protopopu.

»Nu este sierbulu mai mare de catu Dommulu seu; De m'au persecutatu pre mine, si pre voi ve voru persecutá«. *Joanu 15, 20.*

Sânt'a evangelia de adi e una parte din vorbirea ce'a frumoasa si divina, ce o tienù Mantuitoriulu santiloru apostoli la cin'a ultima. In acést'a predice Mantuitoriulu persecutiunea apostoliloru si a besericeii sale precum si latirea ei prin ajutoriulu spiritului sântu. Predicerea acést'a s'a implinitu dupa inaltierea Mantuitoriului la ceriu, pentru-cà de o parte judaismulu, de alt'a paganismulu s'au revoltatu asupr'a crestinismului. Cátu de inversiunata a fostu acést'a revolta se vede de acolo, cà s. Stefanu si toti apostolii au moritu cá martiri pentru Christosu si sânt'a s'a religiune, afara de s. Ioanu evangelistulu pre care l'a mantuitu Christosu din oleulu fierbinte, si asia a moritu morte naturala pre tempulu lui Traianu. Asemenea fura persecutati si ucisi fórté multi din urmatorii apostoliloru si diaconiloru in decursu de 3 seculi si mai bine. Cine se póta numerá victimele cate au cadiutu pentru glori'a lui Isusu si adeveretatea credintiei crestine? Nu lipsescu autori probati, precum *Genebrardu*, cari afirma: cà asia e de mare numerulu martiriloru, catu beseric'a ar' poté celebrá pre usioru cate 30 mii, in fia-care dí de preste anu. *Eusebiu* inca díce: nu e posibilu a numerá, cati martiri se facu pre fia-care dí prin singuratecele cetati si provincie. Domnedieu a permis, cá se piara atatia atleti nevinovati. Provedintiei divine i-a placutu asia, pentru cá vertutea eroica, constanti'a si tari'a martiriloru se fia unu argumentu infalibilu despre adeveretatea religiunei.

Premiendu acestea ve voiu aretá persecutiunea cea mai teribila in care a cadiutu si s. Dumitru cá martiru, speciele martiriului, si invingerea crestinismului.

Fiti cu atentiune!

I.

Dela Nerone pana la Constatinu Marele, 10 persecutiuni principali s'au facutu asupr'a besericeii, afara de persecutiunile particulari ale gubernatoriloru, proconsuliloru si ale poporului paganu. *Nice una provincia*, in carea a strabatutu crestinismulu, nu a remasu crutiata de persecutiune. Pretotindenea crestinii se lipsiáu de tote drepturile, li-se predáu casele si averile, se torturáu in modulu celu mai tiranu, si

nice o pedépsa de mórte nu se aflá, carea se nu se fia aplicatu la eli. Comune intregi fugiáu in locuri ascunse, in desierturi, in paduri, unde multi periaú de fóme, sete, frigu, morhuri si de furi'a omeniloru si animaleloru selbatece. — Óre ce a fostu caus'a persecutiuniloru? — a fostu ur'a intunerecului facia cu Domnedieu si invetiatur'a s'a cea salutaria, pretensiunea ce se faceá crestiniloru de a sacrificá idoliloru si a venerá statnele imparatesci. Déca crestinii refúsáu acést'a pretensiune li-se considerá de crima, de vatemare a religiunei statului, si de nesupunere facia cu regimulu; pentru ace'a cu câtu se inmultia numerulu crestiniloru, cu atat'a eráu mai ingrigiati si imparatii, si nu sciaú se previna periclulu intipuitu altcum, de-catu prin persecutiuni si estermizarea numelui crestinu. Acést'a ingrigire provenia si de acoló, cà spiritulu crestinismului strabatuse prin tote clasele societatiei pana in armata; dovada e „*legiunea fulminante*“, in carea eráu forte multi crestini inca pre la an. 174, ce se véde de acoló, cà esindu Marcu Aureliu la lupta cu Marcomanii, óstea lui erá se piéra de caldura si sete, atunci ostasii crestini cadiura in genuchi, se rogara lui Domnedieu, si la rogatiunea loru veni una ploia, ce le stemperá setea, ér' pre inimizii i infrica tempestatea. Totu pre acestu tempu a scrisu si *Tertulianu*: „fortaretiele, legiunile si castrele suntu pline de crestini“. Mai târdiu imperatul Maximiann, sub care a traitu si s. Dumitru pre la anulu 286, a macelatu intréga legiunea „*Tebaica*“, pentru-cà nu a voitu se sacrifice idoliloru. Deci persecutiunea a 10-a, ce a facutu-o Maximiann cu ginere-s'ó Deocletianu, dimpreuna cu coregentii loru, a fostu cea mai infioratoria; in acést'a s'au ucisu câte 17 mii crestini pre fia-care luna; acum multiplica numerulu acést'a cu 10 ani, catu a duratu persecutiunea, — díce Corneliu a Lapido, — si vei capetá preste 2 milióne de martiri! Dar' ce rezultat au avutu tote acestea incordari? Ace'l'a, cà cu catu se maceláu mai multi crestini, cu atatu crescea mai tare numerulu loru, „pentru-cà sângele martiriloru a fostu sementi'a crestiniloru“. díce Tertulianu. Si ce se vedi! e mirare! cà din persecutatorii cei mai infocati, in fine s'au facutu cei mai zelosi aperiatori ai credintiei; din lupi s'au facutu mei.

E de insemnatu, cà martirii, de cari vorbimu nu au fostu numai omeni din poporulu de diosu, seau ostasi dedati la ori-ce asprime si suferintie, nu! Ei fura cavaleri ilustru, consuli, patricii, femei delicate din casele domitorie, episcopi, preoti, filosofi, senatori si literati, de cari mai escelenti n'a avutu lumea. Multi dintre acestia inainte de a mori pentru credintia, asia viétia morala au dusu, câtu senguru pentru ace'a i-ar' fi potutu venerá toti seclii urmatiori. Unu atare martiru a fostu si s. Dumitru. Elu a fostu

nascutu din o familia de frunte in Tesalonic'a, a fostu ostasiu in armat'a imperiale, inse fórté destinsu, ce se vede de acolo, cà imperatulu Maximianu la facutu proconsulu preste Greci'a. Cà atare a trecutu la religiunea crestina, si indemná si pre altii la trecere. Imperatulu in persecutiunea s'a ajungându in Tesalonic'a, si audindu de faptele cele bune si crestinesci ale s. Dumitru l'a prinsu si la incarceratu intr'o baia; pre cetatiani i batjocuriá provocându-i se se lupte cineva cu unu gigantu alu seu cu numele Lie. Atunci Nistoru unu crestiniu de etatea lui Davidu cându se luptá cu Goliatu, a mersu la s. Dumitru, si i-a disu: „sierbulu lui Domnedieu vréu se me luptu cu Lie, rogate pentru mine“! Sântulu insemnandulu in frunte cu semnulu crucei, i-a respunsu: „pre Lie vei invinge si vei fi marturia pentru Christosu“. Prin cuvintele aceste imbarbatandu-se Nistoru s'a luptatu cu Lie si l'a ucisu facíndu de rusine superbi'a imperatului si a gigantului seu. De aci maniaandu-se imperatulu a demaudatu de s'au taiatu capulu s. Nistoru si aflandu, cà s. Dumitru l'a indemnatu la lupt'a cutezatoria, a tramisu ostasi la densulu, cari l'au strapunsu cu suliti'a in cost'a drépta, cá si pre Mantuitoriulu. Unu sierbitoriu crestiniu i-a adunatu sangele martirului, care dimpreuna cu alte relicuia ale santului, s'a facutu unu isvoru de multe si mari vindecari si minuni. — Éta dar' I. C. cà in s. Dumitru cá si in alti martiri, nu s'a afluatu nimicu demnu de pedepsa, decatu ace'a, cà a fostu crestiniu si nu s'a pedepsitu altu ceva, decâtu nevinovati'a! — Deci martiriulu dupa s. Tom'a e: „un'a mórté suferita pentru adevéru, vertute si credintia“.

II.

Cá se sciti de cate specii e martiriulu, ve aducu unele esemple cunoscuté din s. scriptura: s. *Stefanu* primulu martiru alu besericei a fostu ucisu cu pietri pentru credinti'a in Christosu si sânt'a s'a religiune. S. *Joanu evangelistulu* a fostu fiertu in oleu, éراسi numai pentru-cà a fostu crestiniu, si erá gata, má voliá se mora pentru Christosu, spre a-si aretá iubirea càtra Domnulu seu; inse Isusu l'a mantuitu prin atotu-potenti'a s'a, si l'a scosu nevatematu din oleulu fierbinte, cá se móra de betranu, dupa cum ia fostu predísu. *Pruncii din Vifleimu* si din ginru au fostu ucisi (prin Irodu) pentru Isusu, si fiendcà Mantuitoriulu díse: „cine si-va pierde sufletulu adeca viéti'a pentru mine, acel'a lu-va aflá“, asia dechiara, cà acesti pranci santu fericiti. Prin urmare beseric'a numesce *martiri* pre toti aceia, cari suferu una mórté violenta, ori celu pucinu santu resoluti a mori in torturi pentru Isusu si religiunea s'a, pentru aপরera drepturiloru besericesci, seau pentru implenirea cu fidelitate a unei datorintie ori vertuti crestine. De

aci se destingu 3 specie de martiri, a) aceia, cari cu scienti'a si voi'a suferu torturi si mórté pentru Christosu cá s. *Stefanu* si s. *Dumitru*; b) acei'a, cari cu scienti'a si voi'a suferu torturi pentru Christosu, si santu gata a si mori cá s. *Joanu*, fora inse cá se móra morte de martiru; c) acei'a, cari fora scientia si voia moru pentru Isusu cá pruncii nevinovati. — Seau mai pre scurtu: martiriulu e *sangerosu* si *nesangerosu*. Celu sangerosu e unu *documentu stralucitu* despre adevératatea si divinitatea crestinismului, e *sementi'a cea mai fructifera* pentru inmultirea credintiosiloru si latirea basericei crestine. Martiriulu acest'a se intémpla astadi numai in tierile pagane, intre popóra selbatece, seau pre tempulu unui resbelu religiosu. *Din contra pentru unu crestiniu adevératu e necesariu martiriulu nesangerosu*, cându adeca *doresce*, se patimésca si se móra pentru Isusu. Acestu *daru* lu- pôte escitá fia-cine in sene, si Domnedieu lu- computa de meritu, care i- procura apoi viéti'a eterna. Prin urmare martiriulu nesangerosu lu- sustiene unu crestiniu atunci, cându si marturisesce credinti'a si in faci'a inamiciloru si inaintea ori si cui, candu si- infrána pasiunile si aplicarile rele, cându suferé cu pacientia, supunere si fara murmuru tóte certarié, batjocurile, lipsele si nezasurile, ce-lu intimpina in vietia; déca tóte aceste le face din *iubire càtra Domnedieu*, unulu cá acel'a areta, cà e gat'a a si mori pentru Domnedieu.

III.

Iub. asc. E lucru cunoscutu, cà dela una lumina se potu aprinde forte multe alte lumini, fara cá se-si pierda cea de antáiu din stralucire, chiar' asia e si cu beseric'a lui Christosu, dèus'a nu a pierdutu si nu pierde nimicu si déca din lumin'a sa a comunicatu si comunica si altoru tieri si popóra, ce jactu in întunerecu, dèus'a a implenit cu fidelitate totu de-a-una preceptulu Salvatoriului: „*Pedicati evangeli'a la tota faptur'a*“.

Mantuitoriulu vrendu se arete latirea si invingerea besericei s'ale o asemena cu graantiulu de mustariu, care se face arbore mare, asia catu paserile ceriului vinu si se asiada in ramii lui. Mat. 13, 32.

Éta I. C. cà acést'a asemenare profetica s'a implenit, pentru-cà crestinismulu e arborele, ce la plantatu Isusu Christosu aici pre pamentu, elu e uniculu in felulu seu, lui asemena nu se afla pre pamentu. Déca medititamu asupr'a acestui arbore, atunci ne convingemu:

1. *Cà elu e arborele celu mai mare*. E mai inaltu de catu cedrii Libanului, se inaltia preste norii ceriului, impreuna ceriulu si pamentulu. Ramii si crengile lui se intindu preste totu pamentulu, sub umbr'a lui cea recoritória locuescu preste 200 milióne

de ómeni; Unde e una tiera in carea se nu se intinda acestu arbore? ce insula nu-lu cunósce? seau care poporu nu-lu vede? pentru-cà unde n'au strabatutu misi-onarii credintiei? „In rotu pamentulu a esitu vestirea loru si la marginile lumei cuventele loru“. ps. 18. 5.

2. *Crestinismulu e arborele celu mai potente.* Cautati la radacinile si trunchiulu acestui arbore! radecinele nu se potu sterpi si trunchiulu lui nu se póte sfarmá. Istori'a ne spune adevverulu: cum in fia-care seculu sute si mii si-au pusu securile, cá se nimicéscu din pamentu arborele santu, *sant'a credintia si institutiunile ei*, potutau face acést'a toti contrarii? In desiertu si-au inchisu pumuii, in desiertu au versatu riuri de sange, in desiertu si-au ascutitu penele, in desiertu punu in misicarc lumea si iadulu, pentru-cà pre candu se gata de lupta Domnedieuu poteriloru a decisu sortea loru. Un'a suflare numai si imperatiile loru se nimicescu, cetatile loru se ruinéza, si poterea loru cade in pulbere. Din contra arborele celu potente alu besericeii a infruntatu si infrunta tote tunetele si fulgerile de aru fi chiar' din iadu, pentru-cà „portile iadului nu o voru invinge pre ea“. Mat. 16. 18.

3. *Crestinismulu e arborele celu mai frumosu.* Elu sta mai de 2 mii de ani. Inbetranit'a elu vreo data? pururca remane tineru si frumosu. Alti arborei seau mai bine spini s'au invechitu si au peritu, inse arborele lui Christosu a remasu precum a fostu: pentru-cà *schimbatu-s'a candva invetiatur'a besericeii?* ea a remasu ace'asi, càci beserice'a „e column'a si fundamentulu adevverulu“ 1. Tim. 3, 15 — *seau stramutatu-s'au institutiunile ei?* Ele suntu dela Domnedieu si pentru ace'a nu se potu schimbá „prea frumósu esti amic'a mea si nu este macula intru tine“, se cetesce in Cantarea Cantariloru 4, 7.

4. In fine *crestinismulu e arborele celu mai fructiferu.* Lu- in frumsetiéza meritele lui Isusu Christosu si ale santiloru. Candu a fostu densulu fàra fructe? Nici una di nu trece se nu aduca fructe noue.

Toti tesaurii pamentului, tota marirea si podób'a lumei nu se potu asemená cu unu senguru fructu de pre acestu arbore! Pre elu lu- in frumsetiaza predicarea apostoliloru, sangele martiriloru, marturisirea credintiosiloru, lacramile penitentiloru, dar' mai cu séma e stropitu si udatu de sangele lui Christosu.

La arborele acest'a, aflati tóte vertutile, care s'au indeplinitu canduva pre pamentu, — acolo aflati despretiuirea lumei, abnegarea de sine, blandeti'a, pacienti'a, iubirea crucei, suferinti'a, unilinti'a, zelulu in rogatiune, iubirea de Domnedieu si deapropete.

Deci cine ar' poté numerá tote vertutile, tote fructele arborelui acestui'a? Prin urmare luati esemplu dela s. martiri, cari au imitatu pre Mantuitoriulu in

suferintie avendu inaintea ochiloru sententi'a: „nu e sierbulu mai mare de catu Domnulu seu“.

Dedative a suferi tote pentru religione, càci suferinti'a e prob'a credenticii, prin ea ajungemu la bucuria, prin lupta la invingere. „Fericiti cei persecutati pentru dreptate“, dice Mantuitoriulu.

Invetiati-ve a sustiené martiriulu nesangerosu! „càci tóta viéti'a crestinului, deca traesce dupa evangeliu, e cruce si martiru“, dice s. Aug. Amin.

Revista.

(Teologii romani din dieces'a gr. catolica a Oradei mari). Din Oradea mare cu datulu 8 Octobru a. c. ni se scrie, cá pre anulu scolasticu 1887/8 suntu in scrii la facultatea teologica prin diverse seminarie 31 teologi:

1. In seminarulu colegiului de propaganda fide din Roma, cá alunu alu colegiului Atanasianu de ritulu grecu 1
2. In seminarulu latinu centralu din Budapesta 4
3. In seminarulu latinu din Oradea mare 8
4. In seminarulu latinu din Strigoniu 2
5. In seminarulu latinu din Satmaru 7
6. In seminarulu rutenescu gr. cat. din Ungvaru 7
7. In seminarulu romanu gr. cat. din Blasiu 2

Laolalta 31

Afara de acesti'a mai suntu inca alti 2 teneri tramisi in Rom'a la filosofia.

La seminarulu din Blasiu se tramitu teneri din dieces'a Oradei mari numai de 2 ani incoce. Inceputulu fa facutu actualulu episcopu, Ilustritatea S'a Michailu Pavelu cu scopu cá tenerii tramisi aici intre altele se-si insusiesca mai deplinu cunoscentia limbéi romane.

Clerulu si poporulu romanu gr. cat. din vechi'a diecesa a Oradei mari dorece infientiarea unui seminaru teologicu propriu in Oradea mare, si nu ne indoimu cá acea drepta dorintia in fine se va realisa.

(Multumita publica). Senatul besericescu gr. cat. din Varadi'a cu datulu 19 Octobru a. c. ne tramite spre publicare unu actu demnu de tota recunoscentia, care se cuprinde in urmatoriele:

„Ilustritatea Sa dlu baronu Milos Baics de Varadia, deputatulu dietala din cerculu Moravitiéi (Banatu) s'a iuduratu prea gratiosu a doná inainte de acést'a cu cati-va ani pre seam'a fondului besericeii gr. cat. de aici o suma de 200 fl. v. a.; — ér' Ilustr'a Domna Joan'a Baics veduv'a fericitului frate alu Ilustritatii Sale o suma de 100 fl. v. a. Totu Ilustritatea Sa dlu baronu Milos Baics acum de presinte a mai maritu fondulu besericeii susu numite cu o suma de 1000 fl. in auru. Deci dreptu spre imitare si voidu a persolví tributulu recunoscentiei facia de Ilustritatea Sa, câtu si de Ilustr'a Domna pentru atari fapte nobile indeplinite chiar' in ajunulu edificândei nostre besericeii, nu potemu intrelasá cá marimimositatea acést'a se nu o facemu cunoscuta si m. o. publicu, — rogându pre atotubunuulu Domnedieu, cá aceste fapte nobile se se recompenseze din abundantia, ér' noua la inceperea edificareii, se ne servésca spre incuragiare“.

(Post'a redactiunei). Fiendu spatiulu acestei foi angustu, ér' elaboretele incurse multe, on. d. colaboratori suntu rogati a fi cu indulgentia. A se dá foiei unu formatu mai mare inca nu e cu potintia; pentru-cà numerulu prenumerantiloru e micu.

Partea scolastica.

Pregatiri la scriptologia.

Metodulu, dupa care invétia baietii acum a cetí, se numesce scriptologicu. Se numesce asia, pentru-cá scriendu baietulu totu-una-data si cetesce. A spune aci, cá acestu metodu intrece pre celu alu silabisarei, pre celu sonor si pre celu verbalu, nu este de lipsa, pentru-cá in acestu obiectu s'a vorbitu si scrisu destulu. Superioritatea lui se vede de acolo, cá elu pune spiritulu baietului intru-o activitate amesurata naturei lui, asia cátu se convinge despre aceea, ce aude si vede, este cu multu mai practic; pre cându dupa celea lalte baietulu multu-pucinu se luptá cu o specie de mecanismu. De aici urméza, cá scóla noua a adoptatu acestu metodu de cetíre eliminându pre celea lalte dintre paretii sei. Metodele vechi erau fórté usióre pentru invetiatori, dar' pre atátu de grele pentru baieti, pentru-cá dupa ele tienut'a baietiloru erá pasiva, spiritulu loru nu lucrá, ci numai se torturá cu abstractiuni si mecanismare lunga pana la finea anului; ér' cestu mai nou din contra este fórté usioru pentru baieti, dar' ostenitosu si greu pentru invetiatori. Greu, pentru-cá pretinde cunoscintia de lucru, pregatire seriosa pre totu pasiulu si pacientia ne infránta.

Dupa metodulu scriptologicu baietulu observa sunetulu dela ordine cu organulu audiului. Cu organulu vederei vede cum se compune semnu a celui'a pre tabla — lu serie. — Dupa aceea cu mân'a -lu forméza dupa modelulu cum l'a compusu si scrisu invetiatoriulu; ér' cu organulu vorbirei -lu pronuncia. Si pana ajunge la rezultatulu propusu, sub conducerea invetiatoriului, organele baietului faeu o gimnastica — exercitiu —, cari cá midilocitóre castíga baietului cunoscintia esacta despre sunetulu dela ordine.

Premiendu acestea, trecu mai de parte la mesurile, ce trebuie se observe invetiatoriulu in ainte de a incepe lucrulu in meritu. Unii vedu in metodulu acest'a cu care ne ocupámu unu ce prea complicatu. L'aru cassá cu totulu si se ar' întórce ér' la celea preste cari anu trecutu dejá de multu, déca acest'a nu ar' fi prinsu radecini adânci si estense mai pretotendene.

Ce tienu dar' unii de complicatu, má de multe ori si permitu a-lu luá chiaru si in bataia de jocu, se póte simplifíca fórté usioru, facându-se mai antáiu baietii accesibili. Ceca-ce si trebuie se faca incepéndu inea cu díu'a prima de scóla.

In díu'a aceea invetiatoriulu -si astépta si primesce pre baieti cu amabilitatea receruta de seriozitatea lucrului. Acést'a o face pentru-cá se alunge din multi timiditatea cu carea venu de a casa. Se scie, cá cine li-o inspira, si pentru-ce?

I-asiédia in scaune dupa statura, gradatu, pentru-cá se-i póta domiú si asia se li póta tiené atentiunea in-cordata pre totu tēmpulu cátu tiene propunerea.

I-invétia cum se sieda in scaune din punctu de vedere igienicu, anume: spatele se fia radímate de scaunulu alu doile. Talpile petioreloru intense si despartíte pre padimentu. Mánile se li fia libere. Avēdu baietii tienut'a acést'a, nu li se impiedeca nici cerculatiunea sângelui, nici respiratiunea. Probeze ori si cine, si se vá convinge.

Acestea mēsuru trebuie se premérge, De pre ele si altele se póte judecá tactic'a si abilitatea invetiatoriului indata ce intra cineva in cutare ori cutare sala de propunere si observa cu de a amenuntulu.

Apropiandu-me totu mai tare de obiectu, observu, cá unii parinti inca dupa prelegerea prima astépta dela baieti sporiu in cetire, provocându-i se li arete din carticica, cá ce au invetiatu si ce sciu?

Asteptarea acést'a inse nu este la tēmpulu ci, pentru-cá in celea de antáiu 3—4 septemani nici nu trebuie se i-se dēe baietului cartea in mâna. Si cu tóte acestea instruirea trebuie inceputa pre tóta leni'a din tóte obiectele prescise priu legea scolastica, mergéndu paralelu unele pre lãnga altele, asia pre cându intru o óra se pertractéza unu obiectu cu baietii in modu intuitivu, — pre cându in alt'a li-se enaréza o istoriora morala, — pre cându éra-si in alt'a se propune unitatea din computu s. a. m. dupa impartirea óreloru, pre atunci scriptologi'a respective pregatirile la ajungerea ei nu se neglegu, ci venu la rēndulu loru si ocupámu pre baieti cu ele asia dupa cum vedemu cá cere natur'a loru.

Ajungéndu aici se incepu:

1. *Esercitiile s. pregatirile celea verbali la scriptologia.* La esercitiile acestea se deprinde organulu audiului. Se puredede dela *dicere* luându-o cá pre una cugetare espresa prin cuvinte, de unu ce pentru sine intregu.

Dicereu dupa aceea se desface in *cuvente* cá pãrti constitutive. *Cuventele*, mai de parte, se descompunu in partile loru, in *silabe*; ér' *silabele* asemenea se descompunu in elementele loru, cari sunt *sunetele*. In modulu acest'a analiticu baietulu ajunge cu ajutoriulu organului de auditu la cunoscerea si destingerea sunetelor. Spre ilustrare lasu se urmeze aci unu esemplu.

Ce este *An'a* tu N? *An'a este scolaritia!* Acést'a este o *dicere*. Repetiesce si tu *dicereu* acést'a N! Din ce constá *dicereu* N? Din câte cuvinte constá *dicereu* acést'a N? Care este *cuventulu* celu de antáiu din ea; N? *Ana!* Care este *cuventulu* a-lu doile, N? *este!* Care este *cuventulu* alu treile din *dicereu* acést'a, tu N? *scolaritia!* Din ce constá dar' *dicereu*, tu N? Din câte cuvinte a

constatu dicerea carea o a facutu N, tu N? Spunemi cuventulu antâiu singuru! Alu doile asemenea singuru, tu N! Alu treile!

Acést'a este trépt'a antâia. De pre care scoborându-se in josu cá pre o scara se opresce la cuventulu antâiu din dicerea de mai inainte, *An'a*. Pre carele -lu pronuncia mai antâiu invetiatoriulu despartindu-lu prin pronunciare in părțile s'ale d. e. *A-n'a*: Lu-repetiescu in form'a acést'a mai multi dintre scolari și scolaritie. Dupa aceea intréba, din câte părți stă cuventulu *A-n'a*, tu N? De câte ori am respiratu eu pana cându am pronunCIATU cuventulu *A-n'a*, tu N? La respiratiunea antâia am observatu cu organulu audiului sunetulu: *a*; la respiratiunea a doua observâmu totu cu audiulu: *n'a*. Dupa acést'a trecundu la cuventulu alu doile: *e-ste*. -Lu pronuncia asemenea despartitu respirându. De câte ori am respiratu și la cuventulu acést'a, tu N? Care este partea antâia, N? Carea este cea de adou'a, N? Asemenea face și la cuventulu: *sco-la-ri-tia*. De cate ori ai respiratu pana cându ai pronunCIATU cuventulu acést'a *sco-la-ri-tia*, tu N? De pre trépt'a acést'a baietii se convingu, că cuventele inca stau din partile s'ale, cari se numera dupa respiratiunile, ce le face pana cându pronuncia cuventulu. Mai tardfu le pôte dá si numele de silabe. Mai departe totu in modu analiticu, se descompunu in părțile s'ale și silabele. Părțile din cari stau silabele sunt sunetele și elementele limbei.

Procedur'a acést'a se repetiesce in mai multe óre de propunere. Esercitiulu primu vá costá multa osteneala. De aci incolo baietii insisi singuri incepu a descompune cuventele in silabe și silabele in sunete. Ei insisi dupa acea intorsu din sunetele aflate compunu silabe și din ele cuvente. Procedur'a sintetica.

Este de observatu, că la pronunCIAREA suneteloru, invetiatoriulu se fia cu cea mai mare atentiune. Elu se le pronuncia de modelu câtu se pôte de mai curatu. Se nu suferé a se pronunCIÁ cu radimu langa ele alesu cosunatoriéle cu câte unu: á de es. m-á, lá, rá etc., nu! că atunci cade in eróre, carea este mai grea de câtu silabisarea.

Acestea le revocu in memori'a fratiloru invetiatori referitoriu la esercitiéle limbistice cá pregatire pentru scriptologia.

In altu numeru voiu revocá in memoria esercitiéle, cari preparéza organulu vederei și indenmarea mânei totu la scriptologia.

G. Munteanu.

Ortoepice.

Sunetulu *I*, nuantiéle de pronuncia, schimbările lui și influinti'a asupr'a altoru sunete.

„*I*, fia originalu, fia introdusu mai târdfu, este *marele destrugatoriu alu consonantismului*. Elu esercéza influinti'a destructiva asupr'a toturoru claseloru de consonante: *r, l, n; t, d, p, b, v, f, m; c, g; s*“, asia incheia eruditulu Dr. Fr. Miklosich cercetările sale filologice asupr'a fonetismului macedo-românu ¹⁾.

¹⁾ Rumunische Untersuchungen, I, zweite Abt. Wien 1832.

Vomu incepe schitiéle nostre ortoepice dela acestu elementu insemnatu in fonetic'a limbei române.

1. Destingemu in vorbire a) *i intregu* in capetulu cuvinteloru sub accentu d. e. vení (cu *i* lungu) și la midiloculu cuvântului cá in frigu (frigus) spinu, (spine) micu, miru, ucidu, și corespunde la *I* (lungu) alu latiniloru, care s'a conservatu in limb'a nostra, cá si in cele alalte ale ei sorori ²⁾, cu esceptiunea l. franceze, in carea *i* suferé schimbare prin infl. lui *n* nasal, (d. e. in *vin*);

b) *i scurtu*, mai alesu in capetulu cuvinteloru, cá in faci, taci, omeni, buni; la midilocu cá in pieptu, fieru, vierne (*i* efonicu) și in tóte cuvintele incepatórie cu *e* cá d. e. iedera, ieri, ieu, (scrise: edera, eu, eri);

c) *i jumetatitu*, cá in: vrei, noi, doi, dai, mai, și la midilocu in pucine cuvinte, cá: *útu*. In misicu (mișcú) siedu (ședú) tienu (tênú) a disparutu și s'a absorbitu in sineratoriá; italianesce inse *siede, tiene, ubliare* ³⁾.

I jumetatitu vine in legatură cu *u* de accasi natura cá d. e. in *scolariu, invetiariu, pastoriu* și ast'a combinatiune pentru straini este fórte anevoia de pronunCIATU, ma și români neasí de preste carpati o esprinu in modu vitiosu elidiendu pre *i* cá in ajutorú, morarú, aurarú, pecurarú, (conf. ungur. vulg. pakulár) roditorú, păstorú, scolarú, cărturarú. Cea-ce este in contr'a etimologiei și chiar' a geniului limbei, desi mi-s'ar' poté objectá analogi'a limbei italiene, carea alternéza usulu lui *i* cá d. e. calzolarío = calzolajo și calzolaro; notarió, notajo și notaro etc.

Reu sunatoriá, dupa a nostra parere, este și pronunCIÁ cu *i parasiticu* a unoru vorbe cá mere, pere, (plur. dela mărú, pěrú) dise: miere, piere, (cu *i*); desi nu e fãra esemplu in celealalte limbi romanice. Asia in italiana, intr'unu cântecu poporalu dela Napoli: „Lu trademiento „Canzò (che anzi) a che parte vaje, „Appriesso te verro! Éra in spaniola: hierro, confieso, fiesta, miembro, tiempo, pienso s. a.

2. Inca si mai ren sunatoriá și mai neintemeiata ni-se pare pronunCIÁ locala alui *i intregu* cá *i* (⌘) in cuvinte cá *si* (și), *di* (đi) păři, păři, — stricú, stringú l. d. și, đi, păři, păři, stricú, stringú, cum se si pronunCIA a locuria, asia si omorí, doborí . . . pre cându dicemu: aburí, pierí, colorí s. a.

A trecutu cu totulu in gutural'a ⌘ d. e. in unele cuvinte incepatórie cu *r*, precum riu, rídu, rípa . . . si in prepusetiunea in (in), luandu afara neologismii cá: interesu, întimú, intentiune s. a. m.

3. *Influinti'a lui asupr'a altoru sunete.*

Dintre ovale *a, z* și ⌘ suntu supuse influintiéi lui *i* (fia acel'a intregu, seau jumetatitu). Asia *a* precedatu de *i* jumetatitu in verbulu taiá se pronunCIA ca *ts*: *tăie*; ⌘ suna cá *e* curatu d. e. taiá cá *tăie*; asia si in aria, negria, cá ari-e, negrí-e, dupa usulu statoritu și generalisatu; *ér*,

²⁾ Vedi Fried. Diez, Gramatik der romanischen Sprachen, Bonn 1836, I, 131.

³⁾ Cipariu, Gram. limbei române, I 34.

* in aceleși condițiuni și urmatu de *n*, suna că *i* d. e. tăindu l. d. tăindu, asia și in ânima, ânelu pronunciate acumu numai inima, inelu, asupr'a caroru influințiéza *i* din silab'a armat'oria.

Moiósele *l*, *n*, *r* inaintea lui *i* scurtu, ori jumetatțtu, se vocaliséza, — de unde și semi-vocale se numescu — precumu: móle- moli- moi, punu, puni și puî, sarü, sarî și saî; — in multe vorbe inse remânu nevocalisate, cá in pliuî, spinî, merî. (mëru) spelli.

In asta întemplare usulu vulgaru totusi inmóie pre *n* si pre *m*, de urméza inea o vocala, si suna cá *gn* alu italianiloru (cá unguresce *ny*). Acést'a se intempla chiar' in tienaturile cele mai curate românesci, seau unde elementulu român este in preponderantia de totu mare, cá d. e. pre câmp'ia Ardealului și in muntii apuseni. Notâmu d. e. dicerea din tér'a Abrudului: nim'a lumii, dîsu: nyim'a lumii (prapaditulu lunei). Pre Têrnave și Muresiu in susu, pre unde predomnesce elementulu strainu se aude dîcându se numai mine, tine, mâne s. a. cu *n* curatu.

Analogía aflâmu in limbile sorori: agnello, ital, (pronunciatu anyello) cotogna (cydonium) ogni, grugno; — spaniolesce: puño, año, cañamo, viña s. a. m., — la fratii de preste Balcanu: gruniu, cet. grunyu, jímie, cet. jinye (vinea) liartăciunna cet. liartăciunna, cu *l* moliatu cá alu italianiloru in egli¹⁾.

In legatura cu *u* jumetătțu (iu) cá in cuniu — cuni, gutuniu — gutuiu s. a. numai Hatieganii sustienu pre *u*, ér' cealalta parte a romanimei lu-imóie de totu.

Cea mai mare schimbare o causéza *i* (fia intregu, scurtu, seau jumetatțtu) asupr'a labialeloru subțiri *p*, si *b*, asia cátu Molodovenii și noi cesti din cóce de Carpati, cá si fratii de sub Emu, pronunciamu *chi*, *ci pchi*²⁾, *pci ghi* (gyi), *bgyi*, *gi* l. d. *pi bi* din capetulu cuviutelor. Asia: *pochi luchi* (in Moldov'a și in mutii apuseni ai Ardealului) pre aiuri *pochi* seau numai *pochi*, si *lupchi algyi*, si *albghe* (albi), ér' cátra Naseudu: *lupci algi*; *piele*: *chiele*, *pchiele*, *peiele*.

Miklosich (op. c. p. 7) esplica acestu fenomenu din graiulu nostru vulgaru prin unu *j parasiticu*. Din *pji*, *bji*, dice elu, se nasce *chi*, *ghi*.

Analogie aflâmu in l. italiana. Asia intr'unu cântecu poporalu „La scillitana“³⁾: „E vui che siti bedda . . . vi ni rideti di stu *chiantu* (pianto) amari. Intr'altulu dela Neapolu: „Gnorsi che chella de mme è *chiù* (più) bella“⁴⁾. In altu cântecu popor. Calabresu: „La Calavresella“:

¹⁾ Dupa Miklosich. loc. cit. p. 5.

²⁾ Miklosich op. c. p. 7 se indoiesce „*déca*, precum se spune, se mai aude (acestu grupu) prin muntii Moldovei“. »Eu trebuie se me indoiescu, continua elu, de acésta declaratiune si-mi permitu a-mi exprimá parerea, cá cu mare atentiune ar' audi omulu *pji*, *bji*. *Déca* se dice: »câte difficile prononciation ne pouvait passer maintenir, aussi a-t-elle disparu eu général«, apoi eu cetezu a dice, cá unu grupu asia de greu abiá s'a fi si nascutu«.

³⁾ Agrumi, Volksthümliche Poesien. Bertin 1888 pag. 92.

⁴⁾ Ibid. pag. 76.

Chiano, *chianillo* (piano pianino) dall' aqua veniva“. In altu cantecu Neapolitanu. „Nenna, se craje n fossa trove sta *chiazza* (piazza) cá in graiulu vulgaru românescu. Dice se si *ciù*, *più*, buna minte ca ciele, cita l. d. piele, pita. „Singular concordanza col nota fenomeno genovese, siciliano ecc.“. esclama marele maestru de filologia Aseoli, Archivio I, 271 cit. dupa Miklosich).

Dentalele: *d*, *t*, inainte de *i* lungu in pronunția poporala din cóce de carpati totu pre unde se aude si *nyi* l. d. ni, mi, suna cá *dji*, *tyi* (cu ortografia magiara). O pronunția adeveratu barbara, care deforma limba intr'unu modu ciudatu. I duplu (*i*) si i scurtu schimba sunetulu dentalu in sineratoriu: *d* se face *đ* (*z*) si *t*, *ț* p. e. *verđi*, *bați* (din *verde*, *batu*); *inverđi*, *pați* cá *inverđi*, *păți*. Pre alocuria *t* inainte de *i* lungu suna cá *č* pr. *cina* (tina). Pentru schimbarea sunetului *d* in *đ* (*z*) aflâmu esemplu in latin'a antica, cá *merides*, *hodie*, pronunciate, dupa Priscianu instit. I 31 *merizies*, *hodie* (de unde ital. oggi); ér' la greci aflâmu: *ζάβολος ζακωρος, διάβολος, διακωρος*¹⁾.

V. prin influinția lui *i* se aude cá *j* (Ж) la macedo-români constantu, ér' la noi din cóce de Carpati fórte desu, precum: *jiu*, *jinu* (ЖИУ ЖИНУ) l. d. viu, etc.

Miklosich l. c. esplica fenomenulu totu prin acelu *j parasiticu* asia, cá din *vji* s'a lapedatu consón'a prima si a remasu *ji*; dar' prin Ardealu se aude prea desu *γziü*, *γziñu* si *ghim* si inea si *zșinu*^{*}) (pre câmp'ia) — nuanție, ce abiá se potu indicá in scrisu, — *f* (*fi*) inainte de *i* pre alocuria suna cá *ș*, firu — *sîrû*, fieru — *șerû*; pre alocuria *ce* (*č*) ciru, ceru; pre Têrnave *Xiru*, *Xeru*, *Xerbü* (fierbu) cá la macedo-români. Desvoltarea acestei nuanție o esplica Miklosich érasí prin *fi*, *fji*, *fXi*, din care cadiendu *f* remane *Xi* (Ibid. l. c).

Pentru schimbarea sunetului *f* in *ș*, aflâmu analogía in l. italiana vulgara. Unu cântecu poporalu din Amalfi intitulatu „Il rammaglietto di *sciuri* (cetesce *șuri*), — in limba literaria il mazzetto di *fiori*, — se dice Bella figliola, che cuogli sti *sciuri*

In altulu „La spiranza“ din Sicili'a: „Si la spiranza nun stassi a lu *sciancu*“ (ital. liter. al *fianco*; ér' intr'unu cantecu dela Neapolu: „Vorria, che fosse ucciello“, aflâmu:

„Vorria, che fossè viento, e che sciosciasse“¹⁾ ital. liter. soffiasse). Pentru schimbarea lui *f* in *h* avem analogía in l. spaniola, precum: *hierro*, (ferrum) *hijo* (filius) hilo (filum) romanesc: *heru*, *hiu*, *hiru* (pron. cu X).

Alte schimbari cauzate prin influinția lui *i* asupr'a consóneloru gutureli *c*, *g*, (*č*, *ġ*) suntu de rigóre in fonetic'a româna, cá si in cea ale sororiloru romanice, si pronunția *ghi* in: *regim*u s. a. asemene, ce se aude numai din gur'a barbatiloru de carte, este a se considerá de vittósa, fia si in neologisme.

A. Viciu.

¹⁾ Cipariu Gram. l. rom. I pag. 113.

^{*}) Nu *zșinu*, ci *ginu*. Red.

Geometri'a in scól'a poporala.

In literatur'a româna pedagogica nici unu ramu nu e asia de puciuu respectatu prin scrieri relative cá si geometri'a. Intielegu aci geometri'a pentru scól'a poporala, pentru-cá pentru scóele de midilocu incepându dela *Georgiu Lazaru* si dela *Asachii*, totu s'a mai scrisu câte ceva precum se póte vedé la D. Jarcu in „Reportoriulu bibliochronologicu etc. Bucuresci 1865“. Pentru scól'a poporala primaria inse potemu díce; cá n'avemu nici unu manualu. Si deca va priví omulu in planurile de invetiamentu nici cá se va poté mirá asia tare de nepasarea pote-reasi díce excesiva, a scriitorilor nostri facia cu acestu obiectu. Pentru-cá geometri'a mai nainte nici nu figurá printre obiectele de invetiamentu, ma si astadi figuréza in cele mai multe locuri numai pre hártia, cu tóte cá cunoscintiele din acestu studiu suut de cea mai mare momentuositate si necesitate mai alesu pentru poporul românu, carele prin escelintia este agricultoru. Cine a petrecutu si numai o di dóue in midiloculu poporului la tíera, nu a potutu se se convinga, cátu de adese ori vine tieranulu romanu in ardietóri'a positia de a-si *mesurá* si *inmoi* metele sau mejdiile paminteloru sale adeca a aplicá *geometri'a*? Si apoi acést'a deprindere nu póte datá la noi de eri de alalta eri, cându sciutu si cunoscutu este, cá poporul românu cá agricultoru a venitu aci din Itali'a. De aci, dícu, cá de cunoscintiele geometrice cele mai elementarie si mai necesarie ar' fi trebuitu si ar' trebúi se nu lipsimu pre scolarulu nostru, care are se devina tieranu românu. Unu singuru strigátu de asemenea natura aflamu conservatu in istori'a dezvoltarei nóstre prin capetulu seclului trecutu. Renumitulu metropolitu moldovanu *Jacobi Stamati* (1792—1803) cá presidentu alu unei comisii instituite sub regimulu fanarioticu, pentru de a cercá caus'a reului, ce coplesia scóele grecesci din Moldov'a, cere se se puna in program'a scóeloru printre alte obiecte de invetiamentu si *geometri'a* sau *ingineri'a*, motivându trebuinti'a acesteia asia, „*cá Moldovenii nu au altu mestesiugu, decâtu lucrarea pamentului, care-i hranesce, din care pricina resaru si celea din tóte dílele sfedi si judecati pentru hotarele mosiiloru; dreptu acea au trebuintia de hotarnici dupa mestesiugu (geometrii)*“¹⁾.

Consideratiunile acestea m'au indemnatu a compune si a publicá unu tractatu sistematicu din geometria menitu pentru invetiatoriulu scólei poporale primarie.

Voiu premitte unele reflexiuni metodico-didactice si apoi voiu lasá se urmeze lectiuni formale si dispusetiuni metodice preste materialulu celu mai necesariu elevului din scól'a rurale.

I. Consideratiuni metodico-didactice.

Nota. In partea acést'a a tractatului voiu espune rezultate didactice moderne relative la istori'a, notiunea si impartirea, scopulu si positi'a, metodulu si midiloccele

¹⁾ »Spicuire din ist. pedagogiei la noi la Romani« de autoriulu Gherfa 1886 pag. 11.

invetiamentulu geometricu in scól'a poporala. In cátu „*schitia din istori'a si literatur'a geometriei*“, am publicatu in „*Foia scolastica*“ a Dlui J. Germanu, cursulu an. 1883 (pag. 293—336) mi-permitu a inviá acolo pre on. cetitoriu; er' aci voiu incepe cu celelalte mominte didactice pomenite.

a) Notiunea, finli'a si impartirea geometriei.

1. Geometri'a este sciinti'a despre marimele de spatiu despre raporturile lor. Cá atare este parte a matematiciei. Cuvântulu „*geometria*“ este de origine grecescu si insémna „*maestri'a de a mesurá pamentulu*“.

2. Geometri'a nu e sciintia experimentalá; la rezultatele ei n'au ajunsu pre calea observatiunei, ci pre acea a cercetarei, a speculatiunei. Formele, cu cari se ocupa geometri'a, parte suntu date in natura, parte produse prin maestria.

Cugetatoriulu observatoriu si scrutatoriu a sciutu insufletí formele mórté separându si alegându ce a fostu conformu legeri din cea ce erá nepotrivitu acelei'a, si combinându apoi asemenea cu asemenea Marimile geometriei de spatiu — dupa cum le definiu astadi — suntu abstrase dela corpurile ce esista aieva. Si chiar' acestu procesu de abstractiune este cea ce a redicatu geometri'a la gradulu sciintiei. In urmare geometri'a are de a face cu *marimi de spatiu*, cu lucruri numai inchipuie (abstracte dala cele concrete).

Corpulu geometricu este numai *spatiulu* ce-lu cuprinde respectivulu corpu fisicu de aceasi forma; faciele geometrice suntu numai *marginile* unui corpu fisicu, *liniile* geometrice suntu numai *marginile facieloru fisice* si punctele geometrice suntu *marginile liniiloru fisice*. Corpulu geometricu desi unu lucru in sine numai inchipuitu are cele 3 dimensiuni: *lungimea*, *latímea* si *grosimea*, adeca este spatiu cu 3 dimensiuni. Faci'a geometrica are 2 dimensiuni; dins'a nu are grosime (si se póte potrive asemenea cu umbr'a unui obiectu); lini'a geometrica are numai o singura dimensiune, lungimea; ér' punctulu geometricu nu are nici o dimensiune (pentru-cá cea ce numimu in practica „*punctu*“, este numai *semnulu* unui punctu).

Din privirea corpuriloru s'a abstrasu notiunea de „*facia*“, din privirea faciei notiunea de linia, si din privirea acesteia notiunea de punctu. In scól'a poporala primaria, acarei instructiune pornesce si se radíma pre intuitiune, nu póte fi vorba de sciintia geometrica abstrasa, ci numai de acea parte a acesteia, carea ne avédu lipsa de abstractiune se ocupa numai cu formele vedibile si insusirile, ce se potu priví priu simtiurile nóstre.

Nota. In celea de mai susu se areta invetiatoriulu popularu procesulu firescu in geometria (dela cubu preste facia si linii la puncte).

3. Geometri'a se imparte in *inferióra* (de josu) si *superióra* (mai inalta). Obiectulu celei de antaiu este *lini'a drépta*, *cereulu*, faciele si corpurile formate din acelea, pre cându geometri'a superióra tractéza si despre alte linii strâmbce, despre facie si corpuri formate din acestea.

Geodesia (art'a mesurarei practice) se ocupa cu mesurarea aievea a lucrurilor asiedate si redicate etc. precum si cu desemnulu de planuri.

Geometri'a *șintetica*, determina marimile de spatiu si însusirile lor prin constructiune; cea *analitica* prin calculu. Geometri'a *descriptiva* tractéza despre form'a si positi'a marimilor de spatiu, si ne invétia espunerea grafica a celor'a dupa principii geometrice.

Geometri'a asia numita mai *nóua* (de pusetiune) abstrage in generalu dela notiunea mesurei si si-desvólta principiile sale in form'a cea mai generala si mai estinsa.

Geometri'a inferióra se imparte in *planimetri'a*, *stereometri'a* si *trigonometri'a*. Prim'a tractare despre formele de spatiu, ce jacu in planu (facia, linii, puncte): a dóu'a despre corpuri si trigonometri'a despre calcularea treiunghiurilor. Acést'a se subimparte in trigonometri'a *plana* si *sferica*, dupa cum treiunghiurile jacu pre facie plane sau pre faci'a globului.

Nota. Si geometri'a analitica se imparte in plana si sferica.

b) *Scopulu si positi'a invetiamentulu geometricu in școl'a poporala.*

1. Scopulu acestui obiectu de invetiamentu este, cá la ori care altulu duplu: *formalu* si *materialu*.

Incátu geometri'a in școl'a poporala are se pornéșca si se se radíne pururea pre intuitiunea forme si marime obiectelor, prin privirea atenta si compararea acestoru însusiri are se ageréșca mintea școlariului, se-i desvólte simtiulu pentru ce e regulatu si simetricu, adeca pentru adeveru si frumosu, si midílocitu se contribue si la formarea caracterului.

Si apoi chiar' acest'a este scopulu formalu alu invetiamentulu. Scopulu *materialu* alu geometriei este practic si privesece cunoscintiele geometrice, cu ajutoriulu caror'a școlariulu devenitu odata membru in societate se-si póta ajutá in lipse si se-si póta indestulá trebuintiele vietiei. Si geometri'a in respectulu acest'a aduce omului folóșe netagaduite. „Daca zidariulu voiesce a calculá volumulu unui zidu si de aci cantitatea materialulu de lipsa — dice destinsulu pedagogu *Kehr*; — deca vrea tēmplariulu se cladéșca o casa si spre scopulu acest'a se pregatéșca planulu cladirei cu preliminarulu de spese; de vré mesariulu se determine volumulu unui butucu pentru de a poté calculá aprocsimativu pretiulu lui; de vré dogariulu sau tinichieriulu se scie, cátu de mari se faca vasele; de vré faurulu seau lacatariulu, strugariulu sau mechanistulu se pretiúșca obiectele facute, seau ce vré se faca: toti acesti'a precum si maestrulu ce lucra in lemmu, piétra, metalu etc. au lipsa neaperata se scie geometri'a, pentru-cá prin incercari nesigure se respesce numai la materialu, bani, tempu si potere scumpa de lucru¹⁾; ma — precum am aieptatu si mai susu — chiar' si plugariulu de cáte ori nu vine si elu

in positi'a de a-si renói si trage *lini'a* unei mediuni, a mesurá suprafaci'a unui pamentu ori a statorí barem aprocsimativu *volumulu* unei clai'e de fēnu, a unei gramádi de lemne etc. Nu separatu, ci imprennate la olalta acestea dóue scopuri trebue armarite in *geometri'a*, pentru-cá mintea școlariului se *luminéza* numai asia, deca elu e in stare a-si aplicá in practica adeveturile recunoscutu. In urmare nu e destulu a aplicá numai adevuru unei legi geometrice, ci trebue se-lu punemu pre școlariu si in positi'a de a face deductiunile posibile, de a aplicá legea la casuri singularie si de a resolví probleme relative la acea. Cá se-si póta ajunge acestea scopuri invetiamentulu geometricu, trebue se tīnemu in vedere urmatóriele trei mominte principali, anume:

1. *Cástigarea de intipuri chiere despre formele geometrice si privirea însusiriloru celoru mai insemnate.*
2. *Desemnarea formeloru geometrice simple.*
3. *Compararea acestoru forme in privinti'a marime, adeca mesurarea in computarea lor¹⁾.*

Cându invetiamentulu geometricu in școl'a poporala va indestulá trebuintiele aici amentite, si-a ajunsu tīnt'a si a corespunsu scopulu seu.

2. Positi'a acestui ramu nu e chiaru precisata intre cele alalte obiecte de invetiamentu prin planurile de invetiamentu oficióșe. Planulu de invetiamentu pentru școléle poporale din *Ungari'a* (in intielesulu Art. de lege 38 din 1868) lu-pune cá unu ramu lateralu de invetiamentu la școléle cu mai multi invetiatori in ultimii doi ani de școl'a, dupace mai inainte s'a pregatitu la invetiamentulu intuitivu si la computu. Planulu austriacu imbinându geometri'a cu desemnulu, lu-ia totu in anii ultimi cá unu ramu deshilinitu de invetiamentu.

Dar' in consideratiunea celoru mai susu desfasiurate si pre bas'a esperintieloru dilnice șcóșe din organizatiunea școléloru nóștre, pedagogulu de profesiune nu póte se tréca numai éca asia preste geometria.

Deci invetiatoriulu primariu o va luá cu desemnulu chiaru pre prim'a trépta a invetiamentulu (anulu 1 si alu 2-lea) imbinându-o cu invetiamentulu intuitivu (unde prunculu invétia a desemná corpuri, facie, dungi si cornuri) si cu scriptolegi'a (puncte, linii drepte si strēmbu, unghiuri); pre a dóu'a trépta (3 si 4) cu aritnetic'a (computarea facieloru); ér' pre trépt'a ultima o va poté tractá in o óra separata in modu sistematicu.

V. G. Borgovanu.

Din istori'a literaturii romane.

Periodulu alu II-lea.

Albius Tibullus 54—19 din una familia equestra, si-a pierdutu cea mai mare parte a posesiunei sale, probabile prin impartirea agriloru intre veteranii lui Octavianu, totusi se pare cá mai tardiu érași a ajunsu la una stare buna,

¹⁾ Dr. G. A. Lindner »Encyklopaedisches Handbuch der Erziehungs-kunde. Wien 1884 pag. 323.

¹⁾ In Școl'a Romána III de Vas. Petri pag. 19—20.

a luat parte cu Messal'a la una expediție militară în Aquitania n'a putut se-lu urmeze și în Asia, de orace fû împiedecat prin morbu în Corcyra, după aceea a traitu cu deosebire la mosiór'a sa dela Tiburu; junele și amabilulu poetu trait în relațiuni amicale în societatea lui Messal'a mai cu séma cu Horatiu și cu scol'a poetiloru mai teneri, între cari se numerá și Ovidiu.

Sub numele lui Tibullu existu 4 carti de elegie, în cari afora de amicalu seu Messal'a cânta și amorulu seu catra *Delia* (Plania), poesiele adresate acesteia, cari vorbescu despre fazele diverse ale relațiuniloru lor, fora indoiala suntu cele mai frumoase din tóta colectiunea; într'insele se vede anim'a cea simpla și frageda cu spresiuca sentiementulu naturalu și si plinu de ardóre, care despretiuesce pomp'a erudițiunei vane, dejá Quintilianu (10, 1, 93) lu-lauda cá pre celu mai netedu și elegantu elegiacu romanu: *mihî tersus atque elegans maxime videtur auctor Tibullus*.

Altcum în colectiunea elegielor sale s'a viritu multe neautentice: cartea a 3-a intréga este a unui poetu posterioru nascutu în a. 44, cu numele Pygdannus (securu pseudonimu); și în cartea a 4-a se dubitéza din partea unor'a chiar' și poesi'a prima (laudele lui Messal'a cu multe alusimi erudite) precum și diverse din cele urmátorie 2—12, cari tractéza despre iubirea lui Corinthus și a Sulpicie, în totu casulu este securu, cá colectiunea nu a fostu finita de Tibullu însu în form'a, ce ni se presenta.

Sextus Propertius an. 50—15. S'a nascutu în Umbria probabilu în *Asisium*; famili'a densulu inca pierdu una parte din posesiune prin impartirea agriloru. Propertiu veni la Rom'a de tempuriu și intrá în societatea lui Maecen'a fû amicu și a lui Ovidiu; în poesiele sale celebréza cu deosebire relațiunea s'a cea schimbatiósá inse pasionata cu Cynthia (Hostia) cea frumósá, a carei inagine și după moartea densei i-aparú în visu, și după carea nece densulu nu a traitu multu; mai multu nu se scie despre viet'a densulu.

Verosimile este numai atâtú, cá cartea 1-a a elegielor sale a edat'o însusi, și cá cartea ultima nu a finit'o densulu ei a fostu publicata numai după mórtea lui împreuna cu unele sciecte din operatele anteriore ale densulu; elegiele lui au fostu impartite în 4 carti.

Propertiu este în contrastu directu cu antecesorulu seu Tibullu, încátu celu pucinu în form'a descrierei se alatura la genulu poeziei erudite alexandriane, mai cu séma la Calimachu și Philetas, afora de aceea pierde din naturalitate prin ornamentulu mitologicu preste mesura, și se pierde usioru în obscurantismulu reflesiuniloru teoretice; de altmentrea în poesiele sale apare elementulu sentimental cu pasiunea mai mare, cea ce dá stilulu seu unu aventu mai vigorosu și mai fantasticu.

P. Ovidius Naso 43 în ainte — 17 după Christosu, s'a nascutu în Salmo în tienutulu Religiiloru 20 Martiu 43, în aceea-si di în care s'a nascutu și fratele densulu mai mare cu unu anu, din una familia equestra vechia și avuta; viet'a sa si-o descrie însu-si în *Trist.*, IV 10:

Sulmo mihi patria est gelindis uberrimus undis.

Millia qui novies distat ab urbe decem etc.

Parentii sei se stranutara după aceea la Rom'a, unde mori fratele densulu în etate de 20 ani, aici fû educatu cu ingrigire, și gratia talentulu seu: inca de tempuriu obtienú succese cá oratoru în scol'a retoriloru; după aceea cá juristu a intratu în oficiu publice, dar' abdisé curendu de carier'a acést'a fiendu-cá nu-i conveniá; apoi caletori la Aten'a, Asi'a mica și Sicilia, și după reintórcere trait parte în Rom'a parte la tiera; din caus'a talentulu seu expeditu fû unu óspe bene primitu în societatea lui Messal'a, și în relațiuni amicale cu Aemiliu Macar, Propertiu și altii dintre poetii mai teneri; prin poesiele sale erotice catra Corinna (Pseudonimu) deveni cunoscutu în tóta cetatea.

Din mijloculu acestor relațiuni foricite pre neacceptate fû esilatú din mandatulu lui Augustu la cetatea Tomi în an. 9 după Christosu; causele nu se potú eruá cu certitudine, fiendu-cá însusi Ovidiu ne dá despre acelea numai unele notificari incerte și anume: 2 „*crimina*“ (*Trist.* 2.207), *carmen et error*; cea de atâtú fora indoiala privesce poesiele sale erotice frivole, a dóu'a securu nu a fostu crima de laesa majestate (*Trist.* 3, 5, 45) ei unu pasu gresitu, prin care verosimile a surprinsu pre Juli'a nepot'a lui Augustu, carea tocma în tempulu acést'a fû esilata în insul'a Trimerus (*Tac. Ann.* 4 71); în urm'a rogariloru sale repetite se parca cá Augustu voiesce se se induplece, dar' într'acea imperatulu mori și asia disparú tota speranti'a lui Ovidiu; densulu a moritu în a. 17 după Christosu, alu esilulu seu plinu de intristare alu 8-lea, și fû inmormentatu aprópe de Tomi.

Între poetii români Ovidiu a fostu celu mai modernu și totu una data celu mai talentatu și mai genialu, talentulu seu poeticu lu-caracteriséza însu *Trist.* 4, 10, 25.

*Sponte sua numeros carmen veniebat adaptos,
Et quod tentabam dicere, versus erat.*

Pentru ornamentulu poeziloru sale folosescé și densulu aparatulu mitologicu alu Alexandriniloru, dar' dispune de densulu independente ironisându fora seriozitate, forme i-dá eleganti'a și netedirea cea mai mare, dar' fora de a-si fi pusú una deosebita nisuintia spre aceea, de ací acum adese repetițiuni și unele întorseturi devenite aprópe típice.

La tómná!

Te apropii draga tómná cu a ta melancolia
Versându în alu meu sufletu isvoru de poesia
Si-nu cântecu mai amaru
Sub hain'a ta de jale cadu frundié ingalbinite;
Cându ceriulu teu se înbraca cu neguri nesfirsite
Si fara de hotaru.

Cu tine batu în taina la geamulu rosu de rele
Atâtea grele vânturi; atât'a trista jele
S'ascunde în pieptulu meu,
Gasându-me la mesa gândindu cum viet'a trece
Astfelu cumu trece frundi'a pre unu vântu tiranu si rece
Copilu nascutu alu teu.

Vedi grigile gramada la usi acum s'aduna
 Si gauditori orfanii, i-si tau adf dnu'a buna
 De-a verei ocrotiri,
 Cându inim'a mea plânge si dorulu meu se duce
 Pe sinulu teu celu vescedu o! tòmna se se culce
 Si pre adânci simtiri.

Lumin'a mi se stinge sf-n casa prin unghere
 Adormu a mele visuri, adorme-a mea durere
 Cându, tòmna, te salutu,
 Dar' vai, căci nu poti fi tu a loru eternitate
 Din inima si sufletu se mile faci uitate
 Se credu, că le-am pierdutu.

De ce plângi tu codrule.

(In forma populara).

De ce plângi tu codrule
 Vescedindu cu di cu nôpte
 Si oftându cu grele siôpte?
 — Dómne si cum se nu plângu
 Si de jale se me stângu.
 Daca ventulu creang'a-mi rumpe
 Ducându-mi frundiele scumpe!
 Cum n'asiu plânge di si nôpte
 Jalnicu si cu grele siôpte
 Daca faci'a mea slăbesce
 Si isvorulu meu descresece,
 Deca lun'a, draga-mi luna
 Mi-a disu si ea: nôpte buna,
 Lunecându dupa greu noru
 Cu alu ei daru, cu alu meu doru
 Cum n'asiu plânge mei voinice
 Cându pre urma treci pe-aice
 Si te vedu, că si tu tremuri
 Semnu de reu, de rele vremuri,
 Si cum nu m'asiu osândi
 Si cum nu m'asiu vescedi
 Deca nime nu me scie
 De sum codru, ori pustie

Traianu H. Popu.

Multu Onorata Redactiune!

Suntu aprópe 15 ani de candu, mai fara de intrerupere „Fóia scolastica“ luminéza că unu faru binefacatoriu naea scólei romane si pre cărmacii ei.

Conducatorii acestei pretiuite fóie s'au schimbatu de vre-o cateva ori dela aparitiunea ei; de asemenea si cei ce au asudatu lucrandu in brézd'a ei. Spiritulu si tendinti'a ei inse nu s'au schimbatu, căce in esentia „fóia scolastica“, respective „partea scolastica“ a diuariului „Fóia besericesca si scolastica“ totu acelasi scopu salutaru lu-urmăresce acum, pre care l'a fostu precisatu inca dela inceputulu ei, adeca: luminarea si perfectionarea corpului didacticu prin cunoscintiele necesarie, ér' cá urmare firésca din acést'a perfectionare: cultivarea cătu mai curundu si mai bine a natiunei nóstre. Déca inse totusi periferi'a „programului“ a fostu încátuv'a largita, acést'a impregiurare nu póte fi de cătu in favorulu scopului supremu, pentru ajungerea carui'a s'a infientiatu acést'a pretinuta fóia.

15 ani de esistintia pentru unu diuaru de ori si ce categoria nu suntu de locu multi, si nice chiar' pentru

unulu scolastecu; in asemenea inse cu durat'a altoru foi de acóst'a categoria, „fóia scolastica“ a avutu, desi cu mici intreruperi, totusi unu periodu frumosielu de esistintia in literatur'a pedagogica româna, ceea ce ne si pune in placut'a positiune de a crede, că ea vá avé o durata lunga si de aici inainte. Ar' fi si pecatu de D-dieu, că o fóia atâtu de necesaria se cada jertfa indiferentismului celoru chiamati a o spriginí din tóte poterile!

Scól'a româna si cu deosebire cea populara, are de a-se luptá cu atâtea neajunse si greutati, încátu in lips'a foiloru de specialitate e cu nepotintia de a-se desvoltá in modu normalu, ceea ce e unu adeveru destulu de recunoscutu. Si cu tóte acestea, cele mai multe dintre foile scolastece romanesci suntu silite numai a vegetá in decursulu esistintiei loru si in scurtu tîmpu „a perí cu dile“. E tristu destulu, e adêncu durerosu acestu adeveru, dupa-ce scimu, că „invetiatoriulu face scól'a“, ér' acelu invetiatoriu, carele nu-si da silinti'a, cu ori ce jertfe, de a cetí regulatu o fóia scolastica, nu póte nici cându se faca o scóla, buna firesce.

E prea adeveratu, că dotatiunea invetiatoriloru populari e slabutia si apoi, asia amarita cum e, se mai scóte si cătu se póte de neregulatu, in cele mai multe locuri, prin ce multi invetiatori suntu constrénsi, pre langa tóta buna-vointi'a, a renuntiá dela ferbintea dorintia de a-si avé si ei o fóia, din carea se culéga fruptele esperintieloru altor'a si aceste se le folosésca pentru sine si mai vêrtosu pentru tinerimea, pre carea au se o instrueze si a o educá. Dar' totusi deca n'amu menajá atâtea trebuintie nefiresci — dintre cari unele atâtu de stricatióse, precum e s. e. fumatululu, pentru unu invetiatoriu, carele are se-si petréca tîmpulu dilei in o atmosfera necurata si se-si fortieze in unu gradu atâtu de mare plămâurile, — dóca dicu, ne-amu lipsi de unele placeri, mai că pucini ar' fi dintre noi, care se nu-se póta provedé cu o fóia scolastica.

Altu-cum in servitiulu causei scolastece se ostenescu o multime de persóne de diferite grade si conditiuni, cari tóte facu, ce potu, pentru ameliorarea ei, in specialu si pentru inbunatatierea starei nostre, a invetiatoriloru; inse noi invetiatorii inca nu trebuie se ne uitamu de proverbialu: „ajuta-te si 'ti vá ajutá si D-dieu“, căce numai in modulu acést'a vomu poté se ajutamu cu succesu atâtu causei scolastice, cătu si persoanei nóstre. Ér' acceptandu totulu de susu si traindu isolati, in indiferentismu si fatalismu, me temu, că vá trece prea multu tîmpu, pana ne vomu face demni de o sórte mai buna.

Cá se nu lăncedimu, fratiloru invetiatori, avemu lipsa neincungiurata, nu numai de pânea de tóte dilele, ci si de, pânea spirituala: de lectura si de conveniri, dintre cari cele mai de capetenia si totu odata fórte roditorie suntu cele cunoscute sub nume de: „conferintiele invetiatoresci“, cari inca, se dee bunulu D-dieu, se le potemu vedé infintiate cătu mai curundu.

Dupa acestea, dorindu fóiiei, incredintiate redactiunei
Multu Onoratu D-Vostre celu mai deplin succesu, sum.
Orlatu 25 Octobre 1887. **R. Simu**

Pestilenti'a sean choler'a găineloru.

Găinele inca suntu supuse la multe bóle, acaroru cauza jace parte in amblarea tempului, parte in tinerrea rea; din acestea bóle de unu tempu incóce mai desu ocure *choler'a*, acarei cauza jace in amblarea tempului si in atmosfera. Ea se ivesce cá epidemia si face mari nimiciri in găine. Ból'a acést'a e intr'atât'a mai periculosa, încátu decurge forte repede si nu lasa tempu pentru activitatea medicinei; găin'a, ce demaneti'a se aflá bine, in decursulu cătoru-va óre este resturnata.

Deca vomu urmari inse cu atentiune cursulu acestei bóle, potemu observá doue stadie, si adeca mai ántáiu se areta una laxare, dar' găin'a inca mânca si bea; acestu stadiu dureza $\frac{1}{2}$ —1 di; in stadiulu alu doilea nu mai mânca, ci cu atátu mai multu bea, cá se-si stempere fierbintieli'a interna, acestu stadiu insa nu tiene mai multu de 2 óre si animalulu se prepadescé intre sgârciuri mari.

In stadiulu primu pana cându apetitulu n'a încetatu inca, se pote ajutá si anume asia, cá i-se dá pre óra intr'o lingura cu apa unu picuru din tinctur'a radecinei de *Strigóia alba* (*Rad. Veratri albi*)*; si găin'a morbosa trebuie ténuta in locu caldu si usucatu. In tempu de epidemia acést'a tinctura sersvesce si cá preservativu, versandu din ea 5—6 picuri in ap'a, ce li se dá găineloru de beutu. In modulu acest'a mai de multe ori s'a împedecatu erumperea bólei.

Dupa ce pestilenti'a sean choler'a găineloru este lipitiosa, pentru acea cându incepe a se iví, trebuie se fimu atenti, si găinele, la cari vomu observá simptomele prime, trebuie se le despartim de celealalte, găinarele se le curatim in tota diu'a si se le desinficiam cu solutiune de galitichiu de fieru.

* Se pote cumpará din apoteca.

Luminarea cu petroleu pretinde grigia mare.

Petroleulu, acarui vaporii — amestecati cu aerulu — nu se aprindu la 36° C^{no}, se póte folosi fora frica la implerea lampeloru; numai cátu astufeliu de petroleu se vinde in pucine locuri, ci se vinde mai pretotindinea de acél'a, care la 18° C^{no} se aprinde. Acést'a precátu este de eftinu, pre atátu este de periculosu, pentru acé'a omulu trebuie se fia cu mare grigia intrebuintindu pentru luminare atare petroleu.

Scimu, cumcá vaporii aprindiatiosi amestecati cu aerulu forméza una materia, ce usioru explodeza. Acést'a, deca o aprindemu, arde latindu-se, si caldur'a, ce se nasce dá producteloru de ardere una asia expansiune, încátu acestea esercitandu asupra paretiloru impresuratori una apesare extraordinaria, acé'a crepa, deca nu suntu destulu de tari.

Cu acést'a materia esplodatória este incarcata acé'a parte a lampei, carea nu este impluta cu petroleu. Deca acé'a se aprinde in ceva modu, eserciteza una apesare mai mica sean mai mare asupra paretiloru lampei. De aci se vede si acea, cá deca lamp'a este mai plina cu petroleu, periculu nu este asia mare, cá si cându este mai gola. Acum se nasce intrebarea, cându explodeza lamp'a? respundemu, cá in urmatóriele casuri: *Cându se sparge prin*

ceva fortia esterna; — cându cineva voiesce a o implé de nou, pre candu acé'a arde. Sirofeza in diosu festil'a ardietoria, pucinu o trage in laturi si apoi versa din cana petroleu nou in lampa. In modulu acést'a amesteculu de vaporii si aeru — materi'a esplodatoria — impinsa fiendu de petroleu esa in afara si dandu de flacar'a festilei, se aprinde si aprinderea se latiesce mai departe in interiorulu vasulu; si esplodarea se intempla de comunu asia, cá petroleulu din cana se varsa pre cei presenti si cauza nefericirea cea mai teribila. In contra acestei'a este unu singuru remediu, adeca acél'a, cá nimenea se nu se atinga de sirofulu lampei, pre cându acé'a arde si se nu o impla.

Mai departe, *cându constructiunea festilei este rea;* adeca este asia de scurta, încátu caldur'a radiant'a a flacarei infierbinta conservatoriulu de oleu, prin ce petroleulu, ce unduléza la misicarea lampei, vine in atingere cu partee superiora a sticlei si astufeliu vaporii eliberandu-se sa aprindu, vasulu se crepa si i-se aprinde intregu contienutulu. Cându cumparamu lampe, trebuie se fimu atenti la acé'a, cá flacar'a lampei, in cátu e posibilu, se nu fia aproape de partea superiora a vasulu de sticla sean de porcelanu.

In fine *cându spatiulu vaporiloru din caus'a festilei prea subtiri, pote comunicá cu flacar'a.* In casulu acést'a esplodarea se pote intemplá si deca lamp'a arde linistitu. Aici remediulu este: festila, cátu se pote de grosa. Preste totu se recomanda, cá lampele se le stingemu prin sirofare in diosu, dar' se nu se sirofeza asia tare, încátu flacar'a festilei se ajunga in vaciulu conservatoriulu de oleu, cá-ce atunci se pote intemplá periclu; ci numai pucinu, si apoi se suffa prin sit'a ventilatoria, si inca din diosu in susu.

Altucum e mai consultu, cá in loculu petroleulu ordinariu se se intrebuintieze asianunitulu oleu alui Möhring, carele ce e dreptu, este mai scumpu, dar' nu e periculosu si are una flacara orbitoria, ce te surprinde. Acestu oleu lu-produce din petroleu una societate americana; are colere galbina si mirosu de petroleu, dar' in mesura forte mica,

Ce atinge stingerea petroleulu aprinsu, se recomanda intre altele spirtulu de salmiacu (solutiune saturata de ammoniacu). Deorece la incaldirea spirtulu de salmiacu se desvolta in mesura mare vaporii de ammoniacu, cari nu suntu in stare a-i nutrí arderea, pentru acé'a in lips'a oxigenulu trebuie se se stinga si petroleulu ardietoriu, deca se afla intr'unu spatiu plinu cu gazu de ammoniacu. A dou'a recerintia pentru succesulu bunu alu spirtulu de salmiacu e, cá localulu se nu fia prea spatiosu, adeca se nu fia mai mare, decâtu unu celariu de rindu, in care dar' incapu pucine butóie cu petroleu; si se pote dice, cá in desiertu ne amu sili se stingemu cu spirtu de salmiacu petroleulu aprinsu in localuri mari. A trei'a recerintia e, cá spirtulu de salmiacu se se intrebuintieze in cuantu sufficientu si in calitatea receruta.

Cu cátu este mai mare contienutulu de ammoniacu alu solutiunei, cu atátu se va desvoltá din elu mai multu gazu de ammoniacu si cu atátu se va poté folosi mai cu efectulu la stingerea foculu. Se dice a fi cu scopu, cá se se puna pre fia-care butoiu cate una plosca (sticla) cu spirtu de salmiacu concentratu asia, cá acea in casu de esplodare sean de focu numai decâtu se se franga: si vaporii de ammoniacu, ce se voru nasce atunci, voru împedecá arderea mai departe.

A. Uilacanu.